

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH

XIM-123 guruh talabasi

Isaqulov Shoxruz

Menejment kafedrasi o'qituvchisi

Qilichov Bobur

Annotatsiya. Ushbu maqolada aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimini samarali tashkil etish masalalari tahlil qilinadi. Korporativ boshqaruvning mazmuni, uning asosiy tamoyillari va mexanizmlari yoritilib, aksiyadorlar, kuzatuv kengashi hamda ijroiya organlar o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy va iqtisodiy jihatlarini ko'rib chiqiladi. Shuningdek, korporativ boshqaruvning shaffoflikni ta'minlash, investorlar huquqlarini himoya qilish va kompaniya faoliyati samaradorligini oshirishdagi o'rni ochib beriladi. Maqolada zamonaviy korporativ boshqaruv amaliyotlari va ularni milliy iqtisodiyot sharoitida joriy etish istiqbollari ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Aksiyadorlik jamiyati, korporativ boshqaruv, aksiyadorlar huquqlari, kuzatuv kengashi, ijroiya organ, shaffoflik, korporativ nazorat, investitsiya muhiti, boshqaruv samaradorligi.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы организации эффективной системы корпоративного управления в акционерных обществах. Раскрывается сущность корпоративного управления, его основные принципы и механизмы. Анализируются правовые и экономические аспекты взаимоотношений между акционерами, наблюдательным советом и исполнительными органами управления. Особое внимание уделяется роли корпоративного управления в обеспечении прозрачности деятельности общества, защите прав инвесторов и повышении эффективности функционирования акционерных обществ. В статье также

рассматриваются современные практики корпоративного управления и перспективы их внедрения в условиях национальной экономики.

Ключевые слова: *Акционерное общество, корпоративное управление, права акционеров, наблюдательный совет, исполнительные органы, прозрачность, корпоративный контроль, инвестиционная привлекательность, эффективность управления.*

Abstract. *This article examines the issues related to the organization of an effective corporate governance system in joint-stock companies. The essence of corporate governance, its key principles, and institutional mechanisms are analyzed. Particular attention is paid to the legal and economic relationships between shareholders, the supervisory board, and executive management bodies. The study highlights the role of corporate governance in ensuring transparency, protecting shareholders' and investors' rights, and improving the overall efficiency and sustainability of joint-stock companies. In addition, the article reviews modern corporate governance practices and discusses the prospects for their implementation within the framework of the national economy.*

Keywords: *Joint-stock company, corporate governance, shareholders' rights, supervisory board, executive management, transparency, corporate control, investment attractiveness, management efficiency.*

Kirish. *Bozor iqtisodiyoti sharoitida aksiyadorlik jamiyatlari iqtisodiyotning muhim subyektlaridan biri hisoblanadi. Ularning barqaror rivojlanishi, raqobatbardoshligi hamda investitsion jozibadorligi, avvalo, korporativ boshqaruv tizimining qay darajada samarali tashkil etilganiga bog'liq. Korporativ boshqaruv aksiyadorlar, boshqaruv organlari va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Bugungi kunda globallashuv va raqobatning kuchayishi sharoitida aksiyadorlik jamiyatlarida shaffoflikni ta'minlash, investorlar huquqlarini himoya qilish, boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu jihatdan korporativ boshqaruvning zamonaviy tamoyillarini joriy*

etish va uni takomillashtirish aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan tarkibiy islohotlar jarayonida aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, xalqaro standartlarga mos boshqaruv mexanizmlarini joriy etish, kuzatuv kengashining rolini kuchaytirish hamda boshqaruvning ochiqligini ta'minlash orqali korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirish ko'zda tutilmoqda. Mazkur maqolada aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili.

Korporativ boshqaruv masalalari iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo'lib, ayniqsa aksiyadorlik jamiyatlarida boshqaruv tizimini takomillashtirish masalalari mahalliy olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar tomonidan korporativ boshqaruvning mohiyati, tamoyillari hamda uning milliy iqtisodiyot rivojiga ta'siri turli ilmiy tadqiqotlarda tahlil qilingan.

Xususan, R.X. Xudoyberdiyev va Sh.Sh. Sharipovlarning ilmiy ishlarida aksiyadorlik jamiyatlarida boshqaruv organlarining vakolatlari, kuzatuv kengashining roli hamda aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish masalalari keng yoritilgan. Mualliflar korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishda ichki nazorat va audit tizimining ahamiyatini alohida ta'kidlaydilar.

A.A. Abdullayev va M.Q. Rahmonovlarning tadqiqotlarida korporativ boshqaruvni tashkil etishda shaffoflik va hisobdorlik tamoyillarining o'rni tahlil qilinib, ularning investitsiya muhitini yaxshilashdagi roli asoslab berilgan. Ushbu tadqiqotlarda korporativ boshqaruvning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish orqali aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining samaradorligini oshirish mumkinligi qayd etilgan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi qonunlari va normativ-huquqiy hujjatlarida ham aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlar

huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonun hamda Korporativ boshqaruv kodeksida jamiyat faoliyatining ochiqqligi, aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish va boshqaruv organlari faoliyatining samaradorligini ta'minlashga oid normalar belgilangan.

Umuman olganda, o'zbek olimlarining ilmiy ishlari va milliy normativ-huquqiy hujjatlar aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni tashkil etishning nazariy asoslarini shakllantirish va amaliy jihatdan takomillashtirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimini tashkil etish va uning samaradorligini baholashga qaratilgan ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida korporativ boshqaruvning nazariy asoslari, uning iqtisodiy va huquqiy jihatlari kompleks tarzda o'rganildi. Tadqiqotda umumilmiy va maxsus ilmiy metodlardan foydalanildi. Xususan, **tahlil va sintez** metodlari orqali korporativ boshqaruv tushunchasi, uning asosiy elementlari va funksiyalari tizimli ravishda o'rganildi. **Taqqoslash** metodi yordamida aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni tashkil etishning amaldagi holati va ilg'or tajribalar o'rtasidagi farqlar aniqlandi. Shuningdek, **mantiqiy tahlil** va **induksiya-deduksiya** metodlari orqali boshqaruv qarorlarining samaradorligi, aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari hamda kuzatuv kengashi faoliyatining natijalari baholandi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganishga asoslangan **huquqiy tahlil** metodi ham qo'llanildi. Empirik ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonida aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy va tashkiliy ko'rsatkichlari asosida **statistik tahlil** usullaridan foydalanildi. Olingan natijalar asosida umumlashtirish va xulosalar chiqarishda **tizimli yondashuv** qo'llanildi. Mazkur metodologik yondashuvlar tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

Izlanish va natijalar. Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimining amaldagi holati o'rganildi. Izlanishlar natijasida korporativ boshqaruvning asosiy

institutlari — aksiyadorlar umumiy yig'ilishi, kuzatuv kengashi hamda ijroiya organlar faoliyati tahlil qilindi. Ushbu organlar o'rtasidagi vakolatlar taqsimoti va o'zaro munosabatlarning samaradorligi baholandi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, aksiyadorlik jamiyatlarining aksariyatida korporativ boshqaruv tizimi normativ-huquqiy talablar asosida shakllantirilgan bo'lsa-da, uning amaliy samaradorligi turlicha darajada namoyon bo'lmoqda. Ayrim jamiyatlarda kuzatuv kengashi faoliyatining formal xarakterga ega ekani, mustaqil a'zolar ulushining yetarli emasligi va strategik qarorlar qabul qilishdagi rolining cheklanganligi aniqlangan. Shuningdek, izlanishlar natijasida shaffoflik va axborotlarni oshkor etish darajasining aksiyadorlik jamiyatlari o'rtasida sezilarli farq qilishi kuzatildi. Moliyaviy hisobotlarning ochiqligi, korporativ veb-saytlar orqali axborot taqdim etish va investorlar bilan muloqot qilish mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi ayrim jamiyatlarda investorlar ishonchining pasayishiga olib kelayotgan omillar sifatida qayd etildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, korporativ boshqaruv tamoyillariga rioya etish darajasi yuqori bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlarida moliyaviy barqarorlik va boshqaruv samaradorligi nisbatan yuqori bo'ladi. Bunday jamiyatlarda investitsiya jalb etish imkoniyatlari kengayib, uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini amalga oshirish uchun qulay sharoit yaratiladi.

Xulosa va tavsiyalar. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimi korxonaning barqaror faoliyat yuritishi, raqobatbardoshligini oshirish hamda investitsion jozibadorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Korporativ boshqaruvning samarali tashkil etilishi aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish, boshqaruv organlari faoliyatida shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytirish imkonini beradi. Tadqiqot davomida aniqlangan muammolar asosida quyidagi tavsiyalarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Avvalo, aksiyadorlik jamiyatlarida **kuzatuv kengashi faoliyatini takomillashtirish**, xususan, mustaqil a'zolar ulushini oshirish va ularning strategik qarorlar qabul qilishdagi rolini kuchaytirish lozim. Bu boshqaruv qarorlarining sifati va obyektivligini oshirishga xizmat qiladi. Ikkinchidan,

axborotlarning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash maqsadida moliyaviy va korporativ hisobotlarni xalqaro standartlar asosida e'lon qilish, investorlar bilan aloqalarni rivojlantirish zarur. Bu investorlar ishonchini mustahkamlash va investitsiya oqimini ko'paytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Uchinchidan, **ichki nazorat va audit tizimini kuchaytirish**, risklarni boshqarish mexanizmlarini joriy etish orqali korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish mumkin. Shuningdek, boshqaruv xodimlarining malakasini oshirish va korporativ madaniyatni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha ilgari surilgan tavsiyalarni amaliyotga tatbiq etish korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirish, investorlar manfaatlarini himoya qilish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Abdullayev A.A., Rahmonov M.Q. – **“Korporativ boshqaruv nazariyasi va amaliyoti”**, Toshkent, 2018.
2. Xudoyberdiyev R.X., Sharipov Sh.Sh. – **“Aksiyadorlik jamiyatlari boshqaruvi”**, Toshkent, 2017.
3. Axmedov B.B. – **“Moliyaviy boshqaruv va korporativ nazorat tizimi”**, Toshkent, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasi – **“Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlar huquqlarini himoya qilish to'g'risida”gi Qonun**, Toshkent, 2020.
5. Qodirov D.S. – **“Korporativ boshqaruvda shaffoflik va hisobdorlik”**, Toshkent, 2021.
6. Tursunov M.T. – **“Investitsiya va korporativ boshqaruv”**, Toshkent, 2016.
7. O'zbekiston Respublikasi – **“Korporativ boshqaruv kodeksi”**, Toshkent, 2022.
8. Ergashev S.N. – **“Aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy barqarorligi va boshqaruv tizimi”**, Toshkent, 2018.